

Turist Rehberliği Arketipinin Mitolojik Kökenleri: Mezopotamya Kahramanlarının Seyahatleri Üzerine Bir İnceleme

The Mythological Origins of the Tourist Guiding Archetype: An Analysis of the Journeys of Mesopotamian Heroes

Zeynep ÇOKAL*

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Turizm Fakültesi

Anahtar sözcükler:

Turist rehberliği, Arketip, Kahramanın yolculuğu.

ÖZ

Seyahat davranışı insanların yer değişikliği ile başlamış ve her daim devam etmiş bir olaydır. Tarihsel süreç içerisinde insanların seyahatleri kısıtlanmaya engellenmeye çalışılsa da bu pek mümkün olmamıştır. İnsanların bir yerden başka bir yere farklı amaçlarla ulaşması seyahat davranışını oluşturmaktadır. Seyahat davranışı mitlerde de farklı anlatılarda yerini almıştır. Bu seyahatler kimi zaman Odysseus'un on yıllık yolculuğu gibi uzun, kimi zaman Hermes'in anlık yer değiştirmeleri şeklinde kısa sürmüş, kimi zaman ise Gilgamiş gibi ölümsüzlüğün peşine doğru olmuştur. Mitolojik anlatılarda yer alan seyahat olgusu, insanın bilgiye ulaşma, dönüşüm yaşama ve anlam arayışının sembolik bir ifadesidir. Bu yolculuklarda kahramanlara yön gösteren bilge, tanrısal veya doğasal rehber figürleri, modern turist rehberliğinin arketipel kökenlerini temsil etmektedir. Bu çalışmada, Mezopotamya mitolojisinde yer alan kahramanların seyahatleri rehberlik perspektifinden ele alınarak, bu mitolojik rehber figürlerinin çağdaş turist rehberinin anlam yaratma, deneysel öğrenme ve kültürel aktarım işlevleriyle olan benzerlikleri incelenmiştir. Etana, Utnapiştım, Lugalbanda ve Gilgamiş gibi kahramanların yolculuklarında yer alan rehber figürleri, modern rehberin "bilge anlatıcı" ve "kültürel arabulucu" kimliğinin tarihsel ve sembolik öncülleridir. Çalışma sonucunda, mitolojik seyahatlerin yalnızca kahramanın bireysel dönüşümünü değil, aynı zamanda rehberlik eyleminin insana anlam kazandıran kadim bir arketip olarak sürekliliğini de ortaya koyduğu belirlenmiştir.

Key words:

Tourist guide, Archetype, The hero's journey.

ABSTRACT

Travel behavior has been a phenomenon that started with human migration and has continued throughout history. Despite attempts to restrict and prevent people's travels, it has proven to be largely impossible. The act of traveling involves individuals moving from one place to another for various purposes. Travel behavior has also found its place in myths and different narratives. These journeys have sometimes been long, such as Odysseus' 10-year voyage, and sometimes instant, like Hermes' instantaneous teleportations and sometimes towards the pursuit of immortality like Gilgamiş. The notion of travel in mythological narratives can be interpreted as a symbolic expression of humanity's fundamental quest for knowledge, personal transformation, and profound meaning in life. The wise, divine, or natural guide figures who direct heroes on these journeys can be regarded as the archetypal origins of modern tourist guiding. The present study examines the journeys of heroes in Mesopotamian mythology from a guide's perspective, exploring the similarities between these mythological guide figures and the contemporary tourist guide's functions of meaning creation, experiential learning, and cultural transmission. The role of the guide in the journeys of heroes such as Etana, Utnapiştım, Lugalbanda, and Gilgamiş can be considered as historical and symbolic precursors of the modern guide's identity as a "wise narrator" and "cultural mediator." The study concluded that mythological journeys reveal not only the hero's individual transformation but also the continuity of the act of guiding as an ancient archetype that gives meaning to humanity.

GİRİŞ

İnsanlar avcı toplayıcı yaşamdan itibaren sürekli bir yer değişikliği halinde olmuştur. İlk seyahatlerin ortaya çıkışı da insanların temel ihtiyacı olan beslenme arayışından ortaya çıkmıştır. Sonrasında da yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte insanlar diğer topluluklarla alışveriş yapmak için seyahatler gerçekleştirmiştir. Zamanla insanla-

rın seyahat amaçları arasında din, merak ve sağlık gibi nedenler de girmiştir. İnsanlık tarihi kadar eski olan seyahat tarihi insanlığın gelişimi ile gelişim göstermiş ve günümüzde çok farklı amaçlarla da gerçekleştirilir hale gelmiştir. İnsan hayatında her daim yeri olan bu yer değiştirme hareketi efsanelerde, mitlerde ve dinsel anlatılarda da yer almıştır. İnsanların ilk kültürel birikimle-

rinin örnekleri olarak mitlere bakıldığında sıkça seyahat olgusundan söz edildiği görülmektedir (Acar 2020). Mitler, bir toplumun kültürel, dini veya tarihi anlatılarının bir parçasıdır ve sıklıkla sembolik veya alegorik öğeler içermektedir. Seyahat mitleri de bu anlatılardan biridir ve genellikle insanların keşif, macera veya bilgelik arayışı gibi temaları ele almaktadır.

Seyahati içeren birçok mit bulunmaktadır. Bu mitlerin her birinde verilmek istenen ders ve barındırdığı tema farklılık göstermektedir. Bu temalardan biri de kahramanlık mitleridir. Tüm toplumların mitlerinde karşılaşılan kahramanlık mitleri ve kahramanların gerçekleştirdiği seyahat Mezopotamya mitolojisinde geniş bir yer kaplamaktadır. Bu doğrultuda coğrafi sınırların ötesinde tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve insanlık tarihinin ilkleriyle bezemiş olan Mezopotamya; medeniyetin temellerinin atıldığı kadim toprakların adı, insanlığın ilk adımları, insanın kendine, dünyaya ve tanrılar âlemine karşı ilk yorumu şeklinde tanımlanmaktadır (Acı 2016).

Mezopotamya mitlerindeki kahramanların hikâyeleri, toplumsal değerler, etik kurallar ve davranış normları hakkında dersler içerebilmektedir. Bu hikâyeler, insanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda öğütler sunmaktadır. Aynı zamanda bu mitlerde bazen kahramana rehberlik eden bir figür bazen de kahramanın kendisinin rehberlik yaptığı görülmektedir. Bu çalışma ile Mezopotamya mitolojisinde yer alan kahramanların gerçekleştirdikleri seyahatlerin hem içerik hem de anlam boyutlarıyla incelenmesi ve bu yolculukların insanlığa sunduğu öğütlerin turist rehberliği perspektifinde ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Çalışmada, mitolojik anlatılar turist rehberliği disipliniyle ilişkilendirilerek değerlendirilmekte; bu anlatıların rehberliğin yorumlayıcı ve anlam yaratıcı boyutuna katkıları ve turist rehberliği arketipinin kökenleri ortaya koyulmaktadır.

Kahramanın Yolculuğu Kuramı ve Turist Rehberliği İlişkisi

Seyahat mitleri, insan deneyimlerini ve arayışlarını anlatan güçlü hikâyeler olarak görülmekte-

dir. Bu mitler, farklı kültürlerde benzer temaları işlediği için evrensel bir çekiciliğe sahiptir ve insanların yolculuklarını, büyümelerini ve dönüşmelerini sembolize etmektedir. Bununla birlikte mitler aracılığı ile insanların hayatlarında karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarına ve kişisel gelişimlerine dair ilham verici öyküler sunulmaktadır. Seyahatleri içeren mitleri ele aldığımızda farklı unsurlarla karşılaşmak mümkündür. Bu mitlerde şu öğeler sıklıkla yer almaktadır (Bratton 2000; Kramer 2001; Campbell 2010; Hamilton 2011; Mccall 2011);

Kahramanın Yolculuğu: Seyahat mitolojileri genellikle bir kahramanın yolculuğunu anlatmaktadır. Kahraman, bilinmeyen bir dünyaya doğru bir maceraya atılır, zorluklarla karşılaşır ve sonunda bir dönüşüm geçirerek geri döner. Bu mit, seyahatin bireysel büyüme ve keşif sürecini sembolize etmektedir.

Mitolojik Yerler: Mitler, mitolojik yerlerin ve diyarların tasvir edildiği yerlere sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bu yerler, seyahatçilerin ilgisini çeken egzotik veya gizemli mekânları temsil edebilmektedir. Örneğin, Atlantis veya Eldorado gibi mitolojik kayıp şehirler, seyahatçilerin hayal gücünü uyarır ve keşif arzusunu beslemektedir.

Doğüstü Varlıklar ve Olaylar: Seyahat mitlerinde, doğüstü varlıklar veya olaylar sıkça yer almaktadır. Mitolojik yaratıklar, büyülü mekanlar veya mistik güçler seyahatçilerin karşısına çıkabilmektedir. Bu unsurlar, seyahat deneyimini fantastik ve gizemli hale getirmekte ve yolculuğun anlamını derinleştirmektedir.

Öğretici Mesajlar: Mitler genellikle bir öğretici mesajı iletme amacıyla kullanılmaktadır. Seyahat mitleri de insanlara bilgelik, erdem veya başka bir değer hakkında dersler verebilmektedir. Örneğin, seyahat eden bir karakterin kendini keşfetmesi veya farklı kültürleri anlaması yoluyla hoşgörü ve empati gibi kavramlar vurgulanabilmektedir.

Destansı Yolculuklar: Efsanevi yolculuklar ve seyahatler, mitolojinin temel unsurları arasında yer almaktadır. İnsanların sınırları zorlayan, bilinmeyene doğru ilerleyen destansı yolculuklar, seyahat mitlerinde sıkça karşılaşılmaktadır. Bu yolcu-

luklar, seyahatin insanların hayatında önemli bir dönüm noktası olabileceğini vurgulamaktadır.

Mitolojik anlatılarda Tanrı ve Tanrıçalar başrolde olduğu gibi kahramanlar da yer alabilmektedir. Tüm toplumların mitlerinde mutlaka kahramanlık hikayeleri ile karşılaşmak mümkündür. Antik Yunan mitlerinde Herakles, Anadolu mitlerinde Gurparanzah ve Türk mitlerinde Oğuz Kağan gibi birçok kahramanlık miti yer almaktadır. Bu mitlerin birbirinden etkilenmeleri ve benzer olaylardan bahsetmesi mümkündür. Örneğin tufan miti farklı dönemlerde, farklı kahramanlarla farklı toplumlarda anlatılmaktadır. Sonrasında semavi dinlere de yansması görülmekte ve kutsal kitaplarda yer aldığı bilinmektedir. Kahramanlık mitleri de benzer şekilde farklı toplumlarda farklı kahramanlar tarafından benzer mesajlar vermesi amacıyla türemiştir.

Kahramanlık mitlerinin en önemli kısımlarından biri kahramanın gerçekleştirmiş olduğu seyahatlerdir. Bu seyahatler kimi zaman tamamlanıp geri dönülmekte kimi zamansa geri dönüşü olmayan yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak genellikle kahraman bu seyahati tamamlamaktadır. Kahramanların çıkmış olduğu seyahatler belirli bir dönüşüm amacıyla olabildiği gibi zorlu görevleri yerine getirmek için de olabilmektedir. İnsanların günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları tanımlamak, bu zorluklara karşı çözüm yolları sunmak için mitlerinde bu seyahatler yer verdikleri de düşünülebilmektedir.

Mitlerde kahramanların gerçekleştirdiği seyahatler farklı aşamalardan oluşmaktadır. Bu kapsamda yolculuk üç aşamadan oluşmaktadır (Campbell 2010).

- *Ayrılma*: Bir çağrıya (macera, arayış, kaçış, başarma, öğrenme, kahramanlık, keşfetme vb.) yönelme şeklinde olmaktadır. Bu aşamada seyahat olağanüstü yardımcıları veya bir olayla başlamaktadır. Seyahat çoğunlukla bilinmeyene yönelik olmaktadır.

- *Gelişme*: Bu aşamada kahramanda şaşkınlık uyandıran bir veya birkaç olay, kişi, durum vb. ile karşılaşma söz konusu olmaktadır.

- *Geri dönüş*: Seyahatte kendisini dönüştürücü bir deneyim yaşamış olan kahraman, seyahate başladığı noktaya geri dönmektedir. Genellikle bu se-

yahatle yaşamış olduğu deneyimini geri döndüğü yerdeki halka veya çevresine aktarmaktadır. Deneyimin sonucunda bazen ödül vb. şeklinde somut bir karşılık olsa da çoğu zaman soyut ve manevî nitelikte bir ödül söz konusudur. Bu da aslında kahramanın bu seyahatle birlikte yaşadığı dönüşümü belirtmektedir.

Mitlerdeki seyahat olgusu, genellikle kahramanın bilinmeyene yaptığı bir yolculuk olarak betimlenmektedir. Bu yolculuk yalnızca fiziksel bir hareket değil, aynı zamanda kahramanın bilgi, bilgeliği ve dönüşüm arayışını da temsil etmektedir. Kahraman, çıktığı yolculuk boyunca karşılaştığı engeller, yardımcıları ve rehber figürler aracılığıyla hem kendisini hem de yaşadığı dünyayı yeniden tanımlamaktadır. Bu süreç, mitlerin öğretici ve dönüştürücü doğasını yansıtırken; kahraman, yaşadığı deneyimi kendi toplumu için anlamlı bir bilgiye dönüştürmektedir. Turizm olgusu da modern insanın bilinmeyene yaptığı bir yolculuk olarak nitelenebilmektedir. Kişi, bulunduğu yerden ayrılarak farklı bir çevreye geçmekte, yeni kültürleri, inançları ve değerleri tanımaktadır. Bu süreçte turistin yaşadığı deneyim, tıpkı mitolojik kahramanın serüveni gibi bir öğrenme, dönüşüm ve farkındalık süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, mitolojik seyahat anlatıları ile turistik seyahat davranışı arasında derin bir sembolik paralellik bulunmaktadır.

Tüm bu noktalar ele alındığında günümüz turist rehberi, mitlerdeki bilge rehber ya da "mentor" figürüyle benzer bir rol üstlenmektedir. Mitolojik anlatılarda Hermes ve Mentor gibi karakterler, kahramana yol gösteren, tehlikeler karşısında onu bilgilendiren ve deneyimi anlamlandırmasına yardımcı olan rehber figürlerdir. Günümüz turizmde de turist rehberi, ziyaretçiye yalnızca bilgi sunan değil; aynı zamanda destinasyonun mitolojik, tarihsel ve kültürel katmanlarını çözümlenerek anlam kazandıran bir anlatıcı konumundadır. Bu yönüyle turist rehberliği, mitolojik anlatılardaki rehberlik deneyiminin çağdaş bir yansıması olarak görülmektedir.

Turist rehberi, rehberliğin yorumlayıcı yönüyle (interpretive guiding) mekânın özünü açıklayarak ziyaretçiyi bilgiyle buluşturmaktadır. Tıpkı mitolojik kahramanın yolculuğunda olduğu gi-

bi, turistin deneyimi de rehberin anlatımı sayesinde bilgi ve duygu bütünlüğüne ulaşmaktadır. Bu çerçevede, rehberin görevi sadece destinasyon hakkında bilgi aktarmak değil; ziyaretçiyi mekânın sembolik anlamıyla ilişkilendirmektir.

Bu bağlamda Campbell'in (2010) Kahramanın Sonsuz Yolculuğu kuramında tanımladığı "ayrılma – gelişme – dönüş" döngüsü, turistin seyahat süreciyle dikkat çekici biçimde örtüşmektedir. Turist, tıpkı kahraman gibi kendi rutin dünyasından ayrılır, yeni bir mekânda deneyim kazanmakta ve edindiği farkındalıkla geri dönmektedir. Turistin bu deneyiminde turist rehberinin yorumlama rolü oldukça önem arz etmektedir. Tilden (1957) yorumlamayı; olgusal bilgi aktarım sürecinden ziyade kişisel deneyim, açık iletişim araçları ve özgün nesnelere kullanarak anlam ve ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir eğitim faaliyeti olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda Tilden (1957)'a göre yorumlamanın temel amacı insanların kendileri hakkında düşüncelerini sağlamak, kendi kurdukları anlam ve bağlantıların ortaya çıkmasını gerçekleştirmek olmalıdır. Tilden (1957)'e göre yorumlama olarak ifade edilen bu durum turistin gidilen yerin kültürüyle ilişki kurmasını sağlayan önemli bir performans göstergesidir. Turistler gidilen yer ile ilgili salt bilgi edinmekten ziyade özgün bir kültürel deneyim yaşama arayışındadır (Reisinger ve Steiner 2006). Farklı kültürden turistlerle birarada çalışan ve doğrudan iletişim kuran turist rehberleri bu deneyimi yaratmada rol oynayan en temel aktörlerin başında yer almaktadır. Turist rehberliğinin temel amacı yalnızca bilgi aktarmak değil, ziyaretçide anlam ve farkındalık yaratmaktır.

Bu kuramsal yaklaşımlar, mitolojik yolculukların ve turist rehberliğinin aynı özde bulunduğunu göstermektedir. Her iki durumda da yolculuk, insanın bilgi ve anlam arayışını temsil etmekte; rehber ise bu sürecin katalizörü, anlamın taşıyıcısı olarak görev ve sorumluluk üstlenmektedir. Bu doğrultuda mitolojik seyahatler, turist rehberliğinde deneyimsel öğrenme, öyküleme ve anlam yaratma süreçlerinin arketipsel kökenini oluşturmaktadır.

Kahramanın yolculuğu kuramı, insanlığın ortak bilinçaltında yer eden seyahat, dönüşüm ve

anlam arayışının arketipsel yapısını ortaya koymaktadır. Mezopotamya mitolojisinde yer alan kahramanların hikâyeleri de bu evrensel yolculuk modelinin erken örnekleri olarak değerlendirilebilir. Etana'nın göğe yükselişi, Utnapiştim'in tufandan kurtuluşu, Lugalbanda'nın doğayla kurduğu bağ ve Gılgamış'ın ölümsüzlüğü arayışı, Campbell'in belirttiği ayrılma, sınav ve dönüş döngülerini yansıtmaktadır. Bu kahramanların seyahatleri yalnızca mitolojik anlatılar değil, aynı zamanda insanın bilgiye, bilgelik ve anlam arayışına yaptığı içsel yolculukların sembolleridir. Bu bağlamda, onların deneyimleri günümüz turist rehberliğinde görülen anlam yaratma, deneyimsel öğrenme ve rehberlik etkileşimi ile benzer nitelikler taşımaktadır. Bu kapsamda Mezopotamya mitolojisinde yer alan başlıca kahramanların seyahatleri bu perspektiften incelenmektedir.

Mezopotamya Mitolojisinde Kahramanlar ve Seyahatleri

Mezopotamya mitolojisinde diğer toplumların mitlerinde olduğu gibi bir çok kahramanlık hikayesi yer almaktadır. Bu kahramanların mitleri genel olarak zorlu bir görevi yerine getirme, bir yolculuğa çıkma şeklinde ya da kötü özelliklere sahip varlıklarla savaşıma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu çalışmada Mezopotamya mitolojisinde yer alan belirli kahramanlar ve gerçekleştirmiş oldukları seyahatler ele alınmaktadır. Mezopotamya kahramanları, Anadolu topraklarında var olmuş eski uygarlıkların mitolojik ve kültürel mirasının önemli bir parçasını temsil etmektedir. Bu miras, tarih boyunca birçok farklı medeniyetin etkisi altında kalmış ve bu kahramanlar, bu zengin kültürel mirası korumak ve aktarmak için önemli araçlar haline gelmiştir. Bu kahramanlar, yalnızca kendi toplumlarının değil, bütün insanlığın anlam arayışının simgesel temsilcileridir. Mitlerde anlatılan bu yolculuklar, rehberlik olgusunun arketipsel köklerini yansıtmakta; çünkü kahraman çoğu zaman bir bilgenin, tanrısal varlığın veya doğanın rehberliğinde ilerlemektedir. Günümüz turist rehberleri de benzer biçimde bireyleri kültürel mirasın derin anlamlarıyla buluşturmakta, geçmiş ile bugün arasında bir köprü kurmaktadır. Bu bağlamda Mezopotamya mito-

lojisindeki kahramanların yolculukları, rehberliğin tarihsel ve sembolik temelini anlamada güçlü bir referans noktası oluşturmaktadır.

Etana

Etana MÖ üçüncü bin yılın erken dönemlerinde tahta geçmiş bir Kış kralıdır. Etana'ya ait günümüze kadar ortaya çıkarılmış sadece tek bir mit bulunmaktadır. Bu mit, Etena'nın kral soyunun devam etmesi ve bir evlat sahibi olmak için cesurca gerçekleştirdiği eylemleri ve başından geçen olayları anlatmaktadır. Etana'nın bu sürecinde odaklanılan konu kahramanın seyahatidir. Mitte kahramanın seyahati ile ilgili olan kısmı ortaya çıkarılan III. Tablette yer almaktadır.

Bu tablete göre; Etana, Uruk şehrinin efsanevi kralıdır. Efsane, Etana'nın çocuksuz olmasından ve varis bulamamasından dolayı büyük bir üzüntü duymasıyla başlar. Bir gün, gökte uçan bir kartal ve yılan arasında bir dostluk gözlemler. Bu gözlem, Etana'ya bir fikir verir. Etana, kartala binerek cennete doğru yükselmeye karar verir. Amacı, cennette bulunan tanrıça Ishtar'ın kendisine doğurganlık ve bir varis vermesini dilemektir.

Etana'nın kartalla yaptığı bu yolculuk oldukça zorlu ve tehlikeli olur. Kartal, Etana'yı yüksek dağlara ve göklere taşır. Yol boyunca, yüksek dağlara ve göklere tırmanmak zorunda kalır. Yol- da karşılaştıkları zorluklarla mücadele eder. Engellerle ve tehlikelerle karşılaşır, ancak Etana'nın cesareti ve azmi, onu zorlukların üstesinden gelmeye teşvik eder. Sonunda, Etana, Ishtar'ın bulunduğu cennete ulaşır. Tanrıça, Etana'nın dileğini kabul eder ve ona bir doğurganlık tanrıçası olan Ereškigal ile evlenmesini söyler. Etana, Ereškigal ile evlenir ve bir oğlu olur. Bu anlatı, Etana'nın zorluklarla dolu bir yolculukta cesaretini ve kararlılığını göstermektedir. Aynı zamanda, doğurganlık, varis bulma ve tanrılarla ilişki kurma gibi önemli temaları içermektedir.

Etana mitolojisi, Mezopotamya kültüründe doğurganlık, kraliyet ve tanrılarla insanlar arasındaki ilişkiler gibi konuları yansıtan bir anlatıdır. Etana'nın mitolojik yolculuğu, cesaret, azim ve insan-tanrı ilişkileri gibi temaları yansıtır. Bu yolculuk, Etana'nın zorluklarla dolu bir macerada

kararlılığını ve gösterdiği cesareti vurgular. (Kramer 2002; Mccall 2011).

Etana'nın bu yolculuğu incelendiğinde ayrılma aşamasında, bir amaç için yola çıkma vardır. Seyahati süresince oldukça zorlu olan bir amaçla hizmet ederek ölümsüzlüğü bulmayı arzulamaktadır. Bunun için de amacı uzun bir süre bu yolculuğu gerçekleştirmesine yardımcı olacak kartala tekrar uçmayı öğretmektedir. Yolculuğun sonunda ise geri dönüş vardır, ancak bu geri dönüşte seyahat amacının gerçekleşip gerçekleşmediği net olarak belirtilmemektedir. Kahramanın bu seyahati çoğu kahraman mitinde olduğu gibi ölümsüzlüğü bulma amacıyla yapılmaktadır. Bununla birlikte Kartal, Etana'nın cennete ulaşmasında bir rehber figürüdür. Kartal, hem fiziksel olarak onu gökyüzüne taşır hem de sembolik anlamda ruhsal bir rehberlik yapmaktadır. Bu yönüyle mit, rehberliğin yalnızca yön gösterme değil, aynı zamanda bilgiye, farkındalığa ve dönüşüme aracılık etme süreci olduğunu vurgulamaktadır. Etana'nın yolculuğu, rehberin rehberlik ettiği bireyi bilgiyle buluşturma ve yeni bir bakış açısına ulaştırma görevini temsil etmektedir. Modern turist rehberliği açısından bakıldığında, kartal figürü rehberin sembolik karşılığıdır: Rehber ziyaretçiyi yalnızca mekânsal olarak değil, kültürel ve duygusal anlamda da "yükselten" bir rehberlik biçimi sunar. Böylece Etana'nın göğe yaptığı yolculuk, rehberliğin "dönüştürücü ve anlam yaratıcı" boyutunun en erken mitolojik yansımalarından biri olarak değerlendirilebilmektedir. Bu sembolik rehberlik, turist rehberinin bilgiye ve anlamlı deneyime aracılık eden rolüyle örtüşmektedir.

Utnapiştim

Kral listelerinde Utnapiştim, Ziusudra ve Atrahasis gibi farklı adlarla anılan bu tarihi kişilik aynı zamanda Tufan efsanesinin başkahramanı olarak Mezopotamya mitolojisi içerisinde karşımıza çıkmaktadır.

Utnapiştim, mitolojide dindar ve tanrı korkusu olan bir kral olarak tasvir edilir. O, tanrısal vahiyleri gözetken bir kraldır ve tanrılara olan bağlılığından dolayı büyük bir saygı görür. Enki, Mezopotamya mitolojisinde önemli bir tanrıdır ve

Utnapiştim'in yaratılışında yer alır. Utnapiştim, Enki'nin yaratıklarını korumak istemesi nedeniyle tanrılara olan bağlılığına ve itaatkârlığına önem verir.

Tanrı Enki, Utnapiştim'e yaklaşan büyük bir tufan hakkında uyarıda bulunur ve ona bir gemi yapmasını emreder. Utnapiştim, Enki'nin talimatlarına uyarak büyük bir gemi inşa eder. Utnapiştim, gemiye her canlı türünden birer çift ve inanan iyi insanları alır. Bu sayede tüm canlıların korunmasını ve yeniden üretilmesini sağlar. Tufan olayı başladığında, yedi gün boyunca dünya sular altında kalır. Bu süre boyunca Utnapiştim ve diğer yolcular güvende gemide bekler. Yedi günün sonunda sular çekilmeye başlar. Utnapiştim, bir güvercin ve bir kırlangıç göndererek su seviyesinin düştüğünü gözlemleyerek karaya yaklaştığını anlar. Utnapiştim, gemiden karaya çıkar ve Enki'nin talimatlarına göre tanrılara kurban keser ve bir ziyafet sofrası hazırlar. Tanrılar, Tufan'ın neden gerçekleştiği konusunda tartışırken Utnapiştim'i görürler. Tanrılar arasında Utnapiştim'i ve karısını ölümsüzlükle ödüllendirme konusunda anlaşılır. Utnapiştim ve karısı, tanrılar tarafından ölümsüzlük verilerek Dilmun Dağı'na yerleştirilir. Dilmun, Mezopotamya mitolojisinde yaşamın ve refahın sembolü olarak kabul edilen bir yerdir (Kramer 2002b; Campbell 2003; McCall 2011).

Bu yolculuk, insanın doğal felaketlere karşı mücadelesini, tanrılara itaat etmeyi ve doğaüstü güçlerin karşısında nasıl ayakta kalılabileceğini anlatmaktadır. Aynı zamanda, Utnapiştim'in ölümsüzlük kazanmasıyla da insanın arayışı ve kurtuluş umudu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu mitos, suyun arınma ve yeniden yaratma sürecini sembolize etmektedir. Yozlaşmış bir dünyanın sular altında kalmasından sonra suyun çekilmesiyle yeni bir dünya ortaya çıkmaktadır. Tufan, toplumun ve evrenin günahlardan arınmasını sağlar ve yenilenme sürecini tamamlar. Mitos, Mezopotamya mitolojisinde ve daha genel olarak dünya mitolojilerinde sıkça görülen bu temaları yansıtmaktadır.

Utnapiştim'in kahramanlık miti tufan üzerine odaklanmaktadır. Tufan miti çoğu toplumun mitleri arasında ve sonrasında semavi dinlerin

inancılarında da yer alan bir anlatıdır. Bu mitte kahramanın ayrılış amacı zorunluluktan ve bir kurtuluşa ulaşma çabasından kaynaklanmaktadır. Yolculuğun tamamlanması ise kurtuluşun gerçekleşmesi ile olmaktadır. Kahramanın bu seyahatteki amacı ölümsüzlüğü bulmak değil yaşamın devamlılığını sağlamaktır. Utnapiştim'in tufandan kurtuluş yolculuğu, insanlığa bilgelik rehberliği sunmaktadır. Bu anlatı, modern rehberliğin öğretici ve ahlaki boyutuyla örtüşmektedir. Tufan sonrasında ise Utnapiştim, hem kurtuluşun bilgisine hem de ölümsüzlüğün sırrına erişmiş; böylece kendisi de bilgelik taşıyıcısı ve insanlığa rehberlik eden bir figür haline gelmiştir. Bu yönüyle Utnapiştim'in yolculuğu, rehberliğin "bilgiyi koruma, aktarma ve anlam yaratma" işlevini mitolojik düzlemde temsil etmektedir. Modern turist rehberleri de benzer biçimde geçmişin bilgi ve hikâyelerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarmakta; kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Lugalbanda

Enmerkar ve Lugalbanda, Tufan'dan sonra var olan kent devletleri arasında ismi geçen ve Sümer'in kutsal kentlerinden biri olarak anılan An ve İnanna'nın kült merkezi Uruk'un ikinci ve üçüncü kralları olarak kral listelerinde yer almaktadırlar (Kramer 2002b). Lugalbanda ise en azından iki kahramanlık öyküsünün başkahramanı olduğuna göre ulu ve etkileyici bir hükümdar olmalıydı. Bu nedenle MÖ 2400' lerde hatta belki de daha önce Sümer teologlarınca tanrısallaştırılmış ve Sümer panteonunda kendisine bir yer verilmiştir (Kramer 2001). Enmerkar'ın çağdaşı ve ondan sonra Uruk tahtına çıkan bir kral olarak tarih sahnesinde yer alan Lugalbanda'nın aynı zamanda Sümer'in en büyük kahramanı olan Gilgamiş'in da babası olarak "Gilgamiş Destanı'nın içerisinde isminin geçmesi tarihsel ve mitsel karakterine bir güç katmıştır.

Mite göre; Lugalbanda, isteği dışında uzak Zabu ülkesine düşmüş gibi görünen bir kahramandır ve kenti Uruk'a geri dönmek istemektedir. Bunun için öncelikle İmdugud kuşunun dostluğunu kazanmaya karar verir. İmdugud kuşu, yazgıyı belirleyen ve sözünden kimseyi çıkarmayan

bir varlıktır. Bir gün İmdugud kuşu yuvasından uzaklaşırken, Lugalbanda yuvasına yaklaşır ve yavrularına yağ, bal ve ekme verir. Ayrıca yavrularını n yüzlerini boyar ve başlarına “Şugurra tacı” koyar. İmdugud kuşu, yuvaya döndüğünde yavrularına tanrılar gibi davranıldığını görünce çok mutlu olur ve Lugalbanda’ya dostluğunu ve lütfunu esirgemeyeceğini söyler. İmdugud kuşu, Lugalbanda’ya yolculuğu öncesinde bazı öğütler verir ve bu öğütler sayesinde Lugalbanda’nın Uruk’a sağ salim dönmesini sağlar. Bu metinde ayrıca Enmerkar da sahneye çıkar. Enmerkar, Martular’ın saldırılarından zor duruma düşmüş durumdadır ve kız kardeşi İnanna’dan yardım istemek için bir elçi aramaktadır. Lugalbanda, bu elçilik görevini üstlenir ve Uruk ile Aratta arasındaki yedi dağı geçerek İnanna’ya mesajı iletir. Metinde İnanna’nın tam olarak Martular karşısında Enmerkar’a nasıl yardım ettiği belirtilmemektedir, ancak Enmerkar’ın yerine getirmesi gereken bir ritüel sıralaması olduğu ifade edilmektedir. Lugalbanda’nın maceraları ve İnanna’nın yardımı gibi unsurlar mitolojik öğelerdir ve tarihsel olaylarla birlikte anlatılmaktadır. Ancak metinde bahsedilen olayların tarihsel gerçeklikle tam olarak örtüşüp örtüşmediği kesin olarak bilinmemektedir.

Lugalbanda’nun kahramanlık mitinin seyahate odaklanan kısmında eve dönme çabasından söz edilmektedir. Özellikle kahramanın dönüşünde ona yardımcı olan doğaüstü varlığa odaklanılmakta ve onun kahramana tavsiyelerine yer verilmektedir. Bununla birlikte mitte geçen diğer bir seyahat de kahramanın bir aracılık için uzun bir yol katetmesidir. Lugalbanda anlatısında rehberlik, hem doğayla kurulan iletişim hem de bilgi ve mesajın aktarımı üzerinden sembolik biçimde ortaya çıkmaktadır. İmdugud kuşu, Lugalbanda’ya yolculuğu öncesinde bilgece öğütler vererek onun güvenli bir biçimde Uruk’a dönmesini sağlamakta; bu yönüyle bir mitolojik rehber figürü olarak konumlanmaktadır. Lugalbanda ise kendisi de bir rehberlik görevi üstlenmekte; Enmerkar’ın elçisi olarak Uruk ile Aratta arasındaki yedi dağı geçip tanrıça İnanna’ya mesajı iletirken hem aracılık hem de kültürel iletişim rolü oynamaktadır. Bu çift yönlü rehberlik ilişkisi modern turist rehberliğinde de karşılık

bulmaktadır. Günümüz turist rehberleri de tıpkı Lugalbanda gibi, kültürel miras ile ziyaretçiler arasında bilgi ve anlam aktarımı sağlayan aracı figürlerdir. Aynı zamanda Lugalbanda’nın doğayla uyum içinde hareket etmesi, rehberliğin yalnızca bilgi sunmak değil, aynı zamanda doğa, insan ve kutsal arasındaki dengeyi koruma işlevini de üstlendiğini göstermektedir.

Gilgamiş

Mezopotamya mitolojisinin en kapsamlı ve en önemli kahramanlık mitosu şüphesiz “Gilgamiş Destanı” olarak bilenen Sümer’in büyük krallarından Gilgamiş’in hayat öyküsüdür. Mitoloji içerisinde; serüvenci ve cesur biri olmakla birlikte insanlığın ün, şan ve ölümsüzlük peşindeki nafile, fakat bitmez tükenmez koşusunu simgeleyen trajik karakter olarak karşımıza çıkan Gilgamiş, Eskiçağ dünyasında eşsiz bir kahraman örneği olmuştur (Kramer 2002a).

Birçok toplum ve medeniyet içerisinde tekrar eden “Gilgamiş Destanı” sadece bir kahramanlık miti değil aynı zamanda; siyaset, felsefe, edebiyat, sosyoloji, kültür, mimari, din, mitoloji, arkadaşlık, kadının önemi, tarih, psikoloji ve insanın temel duygularını içerisinde barındıran erken dönem eserler içerisindeki başyapıtlardan biri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Gilgamiş’in seyahatlerini konu alan iki mit bulunmaktadır. İlk mit, “Gilgamiş ve Huvava” (Gilgamiş ve Sedir Ormanı) adını taşır. Bu mit, Gilgamiş’in Uruk’un duvarlarından nehirde süzülen cesetleri görerek isminin ölümle birlikte unutulacağı korkusuyla ismini ölümsüzleştirme çabasını anlatır. Bunun üzerine Gilgamiş, ismini ölümsüzleştirmek için “Yaşayanlar Ülkesi” olarak bilinen “Sedir Ormanları”na gitme kararı alır. Bu fikrini dostu Enkidu’ya açar, tavsiye ve desteğini ister. Enkidu, Güneş tanrısı Utu’ya danışmasını önerir çünkü o, “Yaşayanlar Ülkesi”nin sorumlusudur. Gilgamiş, Enkidu’nun tavsiyesini dinler ve Utu’yu ikna etmek için çaba gösterir. Gilgamiş ve Enkidu yola çıkmadan önce Uruk’tan, “Evi olan evine gitsin! Anası olan anasına gitsin! Benim yaptığımı yapacak bekâr erkekler yanımda kalsın!” diyerek arkalarından ağlayacak kimsenin olmadığını ve savaşırken te-

reddüt etmeyecek elli gönüllü toplar. Gilgamiş ve silah arkadaşları hazırlıklarını tamamlar ve yola çıkarlar. Eski Sümerce uyarlamasına göre, orman Mezopotamya'nın doğusunda, muhtemelen Elam sınırındaki Zagros Dağları yakınındadır. Ancak daha sonraki bir uyarlamada, ormanın Mezopotamya'nın doğusunda, Lübnan'da olduğu belirtilir. Ormana doğru ilerlerler ve yedinci dağı aştıktan sonra "Sedir Ormanı"na ulaşırlar. Ardından Enkidu, Gilgamiş'ı uyandırmak için uğraşır. Zorlu bir çaba sonucunda Gilgamiş uyanır ve Enkidu'nun yardımıyla ormanın bekçisi Huvava'yı alt ederler. Huvava'nın yakarışlarına kulak asmazlar ve onu öldürürler. Bu olay Enlil'in hoşuna gitmez ve Gilgamiş'a lanetli sözler söyler.

Gilgamiş'ın seyahatiyle ilgili bir diğer mit, ölümsüzlüğün peşine düşmesiyle ilgilidir. Bu mit, sadece iki ölümlü insanın tanrıların lütfuna nail olarak ölümsüzlüğü elde ettiği şeklindedir. Bu insanlar, Tufan'dan önce var olan büyük şehirlerden biri olarak kaydedilen kral Utnapiştim (Ziusudra veya Atharsis) ve eşidir. Gilgamiş, ölümsüzlük sırrını keşfedebilmek için Utnapiştim ve eşinin yaşadığı söylenen Maşnu (Mashu) Dağı'na doğru yola çıkar. Dağın eteklerine geldiğinde, dağın girişindeki geçidin bekçiliğini yapan Akrep-Adam ve karısıyla karşılaşır. İlk başta bu yaratıklardan korkan Gilgamiş, ölümsüzlüğü elde etmek amacıyla onlara Utnapiştim'in yerini sorar. Akrep-Adam, hiçbir ölümlünün Maşnu Dağı'nı aşamadığını ve tehlikelerini göğüsleyemediğini söyler ve Gilgamiş'a amacının imkansız olduğunu tekrarlar. Ancak Gilgamiş kararlıdır ve Akrep-Adam'ın uyarılarına rağmen karanlık tünelin yolunu takip eder. Sonunda uzun bir süre sonra tünelin sonundaki ışığı görür ve Güneş tanrısı Utu (Şamaş) ile karşılaşır. Utu, Gilgamiş'ı görünce ona "Gilgamiş, sevin, çünkü sen bu cennete ilk giren insansın; ancak peşinde olduğun hayatı bulamayacaksın" diyerek uğraşının boş olduğunu tekrarlar. Gilgamiş dinlemez ve karşısında duran sahil boyunca ilerler, burada "Tavernacı Siduri" yaşamaktadır. Siduri başlangıçta Gilgamiş'ı serseri sanarak kapısını kilitler. Ancak Gilgamiş kendisini tanıtır ve amacını anlattıktan sonra Siduri kapısını açar ve Gilgamiş'a "Peşinde olduğun hayatı asla bulamayacaksın. Tanrılar in-

sanlığın ölmesi gerektiğine karar verdiklerinde. Bundan sonra, her gününü en iyi şekilde yaşamaya çalış. Ye, dans et ve eğlen. Tam bir hayat yaşa." diyerek onu vazgeçirmeye çalışır. Ancak Gilgamiş, Akrep-Adam, Güneş tanrısı Utu ve Saki-Siduri'yi dinlemeyerek ölümsüzlüğü elde etmekten başka bir şey düşünmez. Gilgamiş kararlıdır, ancak yine de Siduri, hem yoldaki tehlikelere karşı Gilgamiş'ı uyarır hem de ona Utnapiştim'e nasıl ulaşacağını anlatır.

Gilgamiş, Siduri'den öğrendiklerine dayanarak Urşanabi'ye gider. Aralarında yaşamın ve ölümün anlamıyla ilgili uzun bir konuşma geçer. Sonunda Gilgamiş, öğrenmek isteğiyle konuya girer ve Utnapiştim'in nasıl ölümsüzlüğü elde ettiğini sorar. Utnapiştim, ölümsüzlüğünü elde etme hikayesini anlattıktan sonra mitos Gilgamiş'ın anlam veremediği bir sebepten ötürü uykuya dalmasıyla devam eder. Utnapiştim, kanıt olarak altı gün yedi gece sürecek bir uykuya dalmasını ister ve her gün için eşi tarafından bir somun ekmeği pişirilmesini ve duvara bir çentik atılmasını ister. Gilgamiş yedinci gün uyandığında henüz yeni uyandığı gibi tepki vererek üzülür. Utnapiştim, Urşanabi'ye Gilgamiş'ın saçlarını düzeltmesini, üzerini giydirmesini ve krala yakışır şekilde hazırlamasını emreder, çünkü ülkesine yolculuğa çıkacaklardır.

Urşanabi ve Gilgamiş, ölümcül sulardan geçerek ülkeden ayrılmak için hazırlıklar yaparken, Utnapiştim ona karısının önerisiyle bir ayrılık hediyesi vermek ister. Doğu Akdeniz halkı, eve dönen yabancıya verilen ve onu verene ve alana bahşeden bir ayrılık hediyesi verir. Utnapiştim'in Gilgamiş'a verdiği ayrılık hediyesi, "iyi korunan bir şey", "tanrıların sırrı" olan gençlik otudur. Utnapiştim, bu otu şu şekilde tasvir eder: "Kökleri tekedikenin köklerine benzer ve dikenleri böğürtlen çalısıninkine benzer, ancak onu ele geçirebilirsen uzun ömre sahip olursun." Böylece Utnapiştim, bu cesur kralın acı dolu kalbini biraz olsun teselli edebilecektir. Gilgamiş, ölümsüzlüğü elde edemese de "gençlik otunu" elde edebilmenin sevinciyle denizin dibine dalarak gençlik bitkisini bulur. Daha sonra Urşanabi ile birlikte Uruk'a doğru yola çıkarlar ve uzun bir yürüyüşe başlarlar. Metne göre, yaklaşık beş yüz kilomet-

re yürüdükten sonra bir gölde serinlemek isteyen Gılgamış suya daldığında, bitkinin tatlı kokusunu alan bir yılan yuvasından çıkararak bitkiyi alır. Yılan, bitkiyi yiyerek gözden kaybolurken derisini değiştirerek eski derisinden kurtulur.

Gılgamış en bilinen kahramanlık mitidir. Bununla birlikte kahramanın seyahatine odaklanan en önemli mitler arasında yer almaktadır. Bu mit insanlara kendisi veya başka bir ölümlü için ölümsüzlüğün tek yolunun büyük işler yaparak ve kalıcı anıtlar inşa ederek sonsuz bir üne ulaşmak olduğunu gösterir. Ayrıca destanın öğrettiği bir şey de, yaşamın değerli olduğu ve sonuna kadar zevkine varılması gerektiğidir. Kahramanın seyahati ölümsüzlüğe odaklansa da aslında önemli olanın hayatın değerini bilerek yaşamak olduğu ve varış noktasının değil yolculuğun kendisi olduğu bu mit ile görülmektedir.

Gılgamış'ın ölümsüzlüğü arayışı, insanın bilgiye, anlam ve bilgelik arayışına yönelen en eski mitolojik örneklerinden biridir. Yolculuğu boyunca karşılaştığı Siduri ve Utnapiştim gibi bilge figürler, ona yalnızca yön göstermemiş; aynı zamanda yaşamın anlamını kavramasında rehberlik etmiştir. Bu durum, modern turist rehberliğinin özünde yer alan "bilgiyi aktarma" süreciyle büyük benzerlik taşımaktadır. Turist rehberi, tıpkı Gılgamış'ın bilge yol göstericileri gibi, ziyaretçiyi tarihsel bilgiyle donatmakla kalmaz; aynı zamanda kültürel mirasın ardındaki derin anlamı yorumlayarak bireyin deneyimsel dönüşümüne katkıda bulunmaktadır. Gılgamış'ın yolculuğu, bu yönüyle turist rehberliğinde anlam yaratma, deneyimsel öğrenme ve hikayeleştirme süreçlerinin arketipsel bir temsili olarak değerlendirilebilmektedir.

SONUÇ

Seyahatler farklı kültürleri görmek ve deneyimlemek amacıyla yapılan faaliyetlerdir. Geçmişten günümüze seyahatlerin amaçları farklılaşsa da her dönemde seyahatler, önemli olmuştur. Seyahatler insanlara deneyim yaşatırken öğretici yönü de bulunmaktadır. Belirli amaca yönelik yapılan seyahatlerin öğretici olma özelliği daha baskın olabilmektedir. Yaşamın her döneminde varolan seyahatler insanların anlatılarında da yer

edinmiştir. Özellikle efsanelerde ve mitlerde seyahatlerin önemi yadsınamayacak düzeydedir. Mitin baş karakterinin bir seyahate çıkması bu seyahatten deneyimler elde ederek geri dönmesi öğreticilik yönü açısından oldukça yaygın anlatılardır. Kahramanlık mitlerinde yoğun olarak karşımıza çıkan seyahatler kimi zaman tamamlanıp geri dönülmede kimi zamansa geri dönüşü olmayan yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanlık mitlerinde seyahatler; ayrılma, gelişme ve geri dönüş olarak üç aşamalı yer almaktadır (Campbell 2010).

Bu çalışma ile Mezopotamya mitlerinde yer alan kahramanların gerçekleştirdikleri seyahatler, turist rehberliği ekseninde ele alınarak incelenmiştir. Kahramanların yolculukları, yalnızca fiziksel bir hareket değil, aynı zamanda bilgiye, bilince ve anlam arayışına yönelik sembolik bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Mezopotamya kahraman mitlerinde yer alan bu seyahatler, modern turist rehberliğinde görülen yön gösterme, anlam yaratma ve dönüşümü kolaylaştırma işlevleriyle benzerlik göstermektedir. Bazı kahramanlar ölümsüzlüğü bulmak amacıyla seyahate çıkmakta bazıları ise hayatın yeniden varolabilmesi için mücadele etmektedir. Seyahatler insanlara deneyimler yaşatarak hayata farklı bakış açıları sunan olaylardır. Kahramanların seyahatleri de onlara hayata karşı mesajlar vermerek farklı bakış açıları sunmaktadır. Bunun yanı sıra bu seyahatlerden edindiği deneyimleri halkları ve çevrelerindeki insanlarla da paylaşarak onların da bu deneyimlerden ders çıkarmasını sağlamaktadırlar.

Mitolojik seyahatlerin öğretici ve dönüştürücü yönleri, turist rehberliği açısından arketipsel bir anlam taşımaktadır. Mitlerde kahramana yol gösteren bilge, rehber veya tanrısal figürler; insanlığın bilinçaltında yer etmiş rehberlik arketipinin en eski örneklerini temsil eder. Bu figürler, bireyin bilinmeyene yöneldiği anda ona bilgi, cesaret ve yön kazandıran sembolik rehberlerdir. Campbell'in (1949) tanımladığı "kahramanın yolculuğu" yapısında rehber ya da "mentor" figürü, kahramanın dönüşümünü mümkün kılan en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde, modern turist rehberliği de bireyin yeni bir çevrede, kültürel veya tarihsel an-

lamda farklı bir dünyayı deneyimlerken yönünü bulmasına, anlamı kavramasına ve dönüşüm yaşamamasına aracılık eder.

Bu bağlamda turist rehberi, yalnızca bilgi aktaran bir kişi değil; ziyaretçinin deneyimini anlamla bütünleştiren bir yorumlayıcı anlatıcıdır. Tilden'in (1957) yorumlayıcı rehberlik yaklaşımında vurgulandığı üzere, etkili bir rehberlik yalnızca bilgi vermek değil, ziyaretçide bir farkındalık ve duygusal bağ oluşturmakla mümkündür. Bu yönüyle turist rehberi, antik mitlerdeki "bilge yol gösterici" nin çağdaş bir yansımasıdır. Rehberin anlatısı, ziyaretçiyi bilgiyle donatırken aynı zamanda onun içsel yolculuğuna anlam kazandırmaktadır.

Mezopotamya kahramanlarının yolculukları, rehberliğin anlam yaratma, yorumlayıcı anlatım ve deneyimsel öğrenme işlevlerinin arkaik yansımaları olarak değerlendirilebilir. Etana'nın kartal rehberliğinde bilgelik arayışı, Utnapiştim'in Enki'nin yönlendirmesiyle kurtuluşa erişmesi, Lugalbanda'nın doğayla iletişimi ve İmdugud kuşundan aldığı öğütler, Gilgamesh'ın Siduri ve Utnapiştim aracılığıyla anlam bulması, kısaca hepsi rehberliğin farklı biçimlerde temsil edildiği kadim anlatılardır. Bu mitlerdeki rehberler, kahramanı dönüştüren ve bilgiyi aktaran arketipsel figürlerdir.

Dolayısıyla mitlerdeki rehber figürleri, günümüz turist rehberinin kültürel mirasın aktarımında üstlendiği sembolik ve pedagojik rolün arketipsel temelini oluşturmaktadır. Modern rehber, tıpkı mitlerdeki bilge mentorlar gibi, ziyaretçiyi sadece tarihsel bilgiyle değil, anlam ve farkındalıkla da buluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, turist rehberliği mesleği, insanın kadim anlatılarında yer alan rehberlik arketipinin çağdaş dünyadaki yeniden yorumlanmış hâli olarak görülmektedir. Rehberin varlığı, geçmişin mitolojik bilgelik geleneğini bugünün kültürel deneyimlerine taşıyarak, seyahati sadece bir hareket eylemi olmaktan çıkarıp anlam, öğrenme ve dönüşüm sürecine dönüştürmektedir. Bu çalışma, mitlerdeki seyahat olgusunu rehberlik arketipi ekseninde ele alarak, bu anlatıların öğretici ve anlam yaratıcı yönlerini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında yalnızca Mezopotamya mitlerinde

kahramanların yolculukları, rehberliğin özünde bulunan bilgiye aracılık, anlam kazandırma ve dönüşüm sağlama süreçlerinin en eski yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda, farklı toplumların mitlerindeki rehber figürlerini ve bu figürlerin modern turist rehberliği ile kurduğu sembolik bağlantıları inceleyen, mesleğin tarihsel ve kültürel derinliğine ışık tutacak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, D. (2020). Turizmin Tarihî Kökenleri – I: Eski Çağlar – Mezopotamya Uygarlıkları, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31 (3): 307-313.
- Acı, M. (2016). Doğu Akdeniz Havzası'nda kahramanlık mitosları, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bottero, J. (2005). *Gilgamesh Destanı* (Çev: Orhan Suda). İstanbul: YKY.
- Bratton, G.F. (2000). *Yakındoğu Efsaneleri*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Campbell, J. (2003). *Doğu Mitolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Çığ, M. İ. (2009). *Uygarlığın Kökeni Sümerliler- I*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Eliade, M. (2012). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi- 1*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Hamilton, E. (2011). *Mitologya* (Çev: Ülkü Tamer). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Hooke, S. H. (1995). *Ortadoğu Mitolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Karağuz, G. (2001). *Hitit Mitolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kramer, S. N. (2001). *Sümer Mitolojisi*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Kramer, S. N. (2002a). *Sümerler*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Kramer, S. N. (2002b). *Tarih Sümer'de Başlar*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Mccall, H. (2011). *Mezopotamya Mitleri*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Tilden, F. (1957). *Interpreting our heritage: Principles and practices for visitor services in parks, museums, and historic places*. United States of America: University of North Carolina Press.

Zeynep ÇOKAL*

*Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, 2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad., 50300, Merkez/Nevşehir
E-posta: zyncokal@gmail.com, zeynepkabaoglu@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5729-3228

Turist Rehberliği İncelemeleri

Zeynep ÇOKAL

Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğretmenliği'nde lisans eğitimi aldı (2012). Yüksek lisans ve doktora eğitimi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında tamamladı (2015-2019). 2013 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Halen aynı üniversitede Turizm Rehberliği Bölümü'nde Doçent Doktor olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları turizm rehberliği, kültürel miras ve sürdürülebilir turizmdir.